

De radio- en TV-programma's vragen zorgvuldige en deskundige voorbereiding. Hier een blik in de controlekamer.

foto's: Piet Brinkman

Spreekbuis

Misschien kent u ze wel, die ongevraagde vragenformulieren die uit een periodiek rollen waar je al jaren op bent geabonneerd bij gebrek aan initiatief om het op te zeggen.

U wordt gevraagd naar uw mening over zaken waarvan u niet eens wist dat u er een mening over kon hebben. Inspraak, zullen we maar zeggen. Ik denk daarbij niet zozeer aan tijdschriften van het VNU-concern – daar weten marktonderzoekers al wat u wilt voor u zelf weet wat u wilt – maar aan verenigingsorganen die een of ander *hoger doel* beogen.

U hebt al begrepen dat deze uitgave van „Humanist” geen formulier bevat met vragen omtrent uw waardering voor dit blad. U bent trouwens zelf mans genoeg om uw lidmaatschap op te zeggen als het u niet zint.

Nee, dit keer willen wij u eens vertellen waarom wij het de moeite waard vinden u dit blad twee maal per maand te bezorgen. Laten we eens bezien waarin „Humanist” zich onderscheidt van „Story”. Beoogt „Story” het totstand brengen van een betere communicatie tussen de bekende Nederlanders over wie het gaat, en de minder bekende Nederlanders die dat allemaal lezen?

Ik denk van niet. Het is juist deze relatie tussen het onderwerp en de lezer die bij „Humanist” wel essentieel is.

Een van de belangrijkste functies van „Humanist” is immers dat de lezer wordt geïnformeerd over, deelneemt aan en reageert op alle zaken die zich rond het humanisme afspelen.

Daarbij komt, dat wij iets anders zijn dan een gezelschap met mooie ogen, maar dat wij een levensovertuiging vertegenwoordigen die niet met ja, nee, geen mening is te vangen. Vandaar ook dat dit blad zich minder goed leent voor de leesportefeuille van de kapper, want daarvoor is de inhoud niet oppervlakkig genoeg; over „Story” gesproken.

Naast deze interne functie voor de humanistische beweging, is de functie naar buiten toe minstens zo belangrijk. Niet-humanisten worden geconfronteerd met onze standpunten, die nergens extremistisch en altijd redelijk en zedelijk verantwoord zijn, en die vaak toch zo afsteken tegen wat wij om ons heen zien.

Maatschappelijke en ethische problemen, activiteiten van gemeenschappen en taakgroepen, daar ligt het terrein van „Humanist”. Spreekbuis voor het humanisme, zouden wij kunnen zeggen, ook voor de buitenwereld. Al denk ik bij spreekbuis wel aan een hardhorende buitenwereld.

Paul Postma

In deze Humanist

- Casper Vogel geeft een overzicht van de plannen in het nieuwe seizoen voor radio en televisie, pag. 3
- Rob Tielman geeft een humanistische visie op de begrippen trouw en ontrouw, zie pag. 4 en 5
- Wieberen Koopmans doet een oproep voor leiders en leidsters ten behoeve van het Humanistisch Vormingsonderwijs, het H.V.O., op pag. 2
- Frans Engel heeft hart voor bavianen op pag. 8

humanistisch

vormings- onderwijs

In het afgelopen kursusjaar is wekelijks op 140 openbare basisscholen, aan 5000 kinderen (250 groepen) H.V.O. gegeven door 60 vormingsleid(st)ers.

Diverse andere ouderkommissies hebben gevraagd of er op hun school ook deze geestelijke vorming kan worden gegeven. Helaas konden deze aanvragen niet allemaal gehonoreerd worden. Daarom werden in 6 plaatsen regionale applicatiekursussen georganiseerd, waar u opgeleid kunt worden om aan groep(en) kinderen gedurende 1 uur per week, tegen een vergoeding H.V.O. te geven. De kursussen starten september/oktober a.s.

Het **humanistisch vormingsonderwijs** wil kinderen de gelegenheid bieden een eigen antwoord te vinden op voor hun belangrijke vragen en problemen, opdat zij zich in overeenstemming met hun eigen vermogens geestelijk kunnen ontplooiën. In de H.V.O.-uren worden voorvallen uit het dagelijks leven kritisch besproken. Zelfwerkzaamheid neemt hierbij een grote plaats in door onderwerpen zoveel mogelijk uit de kinderen zelf te laten komen. Naast het groepsgesprek wordt gebruik gemaakt van creatief spel en andere werkvormen, waardoor het kind in staat gesteld wordt zich in een vraagstuk in te leven. Het H.V.O. bevat dan ook de volgende elementen:

- A. Het mee begeleiden van een proces van zelfverwerkelijking door een beroep te doen op eigen vermogens.
- b. Samen ingaan op vragen van goed en kwaad, waar en onwaar, mooi en lelijk en het geven van een eigen antwoord hierop.
- c. Samenhang ontdekken tussen individu en omgeving door het ontwikkelen van een persoonlijk inzicht in diverse attitudes.
- d. Het respecteren van andere geloofsen/of levensovertuigingen.

Een **applicatiekursus** bestaat uit een inhoudelijk (humanistisch en andere mens-/wereldbeelden) en een op de praktijk gericht gedeelte (kinderpsychologie, vakdidactiek, creatief spel e.a.).

Gewest Noord-Holland

Op 29 en 30 oktober a.s. organiseert het Gewest Noord-Holland in „Het Zeehuis” (NIVON) te Bergen aan Zee een familie/studiedag. „Menselijke relaties” zal het onderwerp zijn, waarin we ons dan gezamenlijk zullen gaan verdiepen.

Medewerkers zijn o.m. Albert Nieuwland en Nora Roozmond (gevraagd). Vertegenwoordigers van andere gewesten zijn natuurlijk ook van harte welkom.

Wel graag – voor wat deze laatste groep betreft – een telefoontje vooraf bij de voorz. van het gewest W. F. Koeman, (02209 - 1467).

Vormings- leid(st)ers

De cursus duurt 20 avonden + een weekend; een stage maakt ook deel uit van de opleiding.

We zoeken vooral mensen met ervaring in het begeleiden van groepen kinderen en/of met een onderwijsbevoegdheid.

Heeft u interesse? In de volgende plaatsen zullen de cursusleid(st)ers u graag nader informeren:

Amsterdam: mw. A. Cramer, Saturnus 47, Duivendrecht (020 - 991559)

Apeldoorn: mw. R. Vos, Twijnderdonk 109, Apeldoorn (055 - 237715)

Breda: mw. S. Kok, Ginnekenweg 350, Breda (076 - 657694)

Groningen: mw. K. Jellema, Sloep 109, Groningen (050 - 411591)

Rotterdam: Humanistisch Centrum, Provenierssingel 48, Rotterdam (010 - 650916)

Utrecht (?): mw. W. Rohde, Boomkleverlaan 21, Bussum (02159 - 11601)

Voor meer algemene informatie graag liefst even een briefje naar:

Wieberen Koopmans, landelijk coördinator, postbus 114, Utrecht (030 - 31 81 45 tst. 18).

LAAT DIT ARTIKELTJE OOK EENS
LEZEN AAN IEMAND DIE „OOK”
GEINTERESSEERD IS. – W.K.

Radioprogramma's H.V.

Hilversum 1, 9.30 uur

zondag 21 aug. actualiteiten

zondag 28 aug. een actueel programma

Onze vaste cursiefjesschrijfster Ans Spigt

Weer thuis

We zijn er weer. Heelhuids op de basis teruggekeerd. Daar zijn we altijd blij om, om dat „heelhuids”, na zo'n 3500 vakantie-kilometers. En dan weer dat eigen vertrouwde huis.

Als we vroeger met onze kinderen op vakantie geweest waren en we kwamen dan terug, dan had ik de eerste uren geen kind aan ze, want dan waren ze al hun bezittingen aan het herontdekken. „Dat heb ik ook nog! En dat! Moet je 's kijken!” Alles was weer nieuw.

Zo'n gevoel heb ik ook, als ik weer thuiskom. Het huis en de kinderen, die er allemaal zijn ter verwelkoming en de katten natuurlijk, die bij ons op schoot springen en de schildpad, die onze stem herkent en op ons afkomt. En dan komt er in de volgende dagen nog een onvoorstelbare berg wasgoed uit alle hoeken en gaten – o ja, dat hadden we ook nog – en de kampeerspullen, die opgeruimd moeten worden en dan is alles weer gewoon. Dan is er alleen nog de herinnering aan een ook deze keer weer verrukkelijke maand.

Wonderlijk genoeg hadden we erg mooi weer. Overal waar we kwamen, eerst in het Loiregebied en later dwars door Frankrijk meer zuidelijk, was het stralend. Maar als we tegen de mensen zeiden, dat het zulk mooi weer was, keken ze ons wantrouwend aan, want dat waren dan ook net precies de eerste zonnestralen, na weken en weken van regen en onweer. Langs alle wegen lagen diepe plassen en grote stukken land stonden onder water. Niet maar zo'n beetje, flinke bomen stonden soms halverwege de stam in 't water en van sommige schuurtjes zag je alleen nog maar het dak. Heel naar.

Onze eerste standplaats was Bracieux, bij Orleans in de buurt, dat we nog kenden van verleden jaar. We werden op de camping als oude bekenden begroet, want ze vinden het altijd leuk, als je terugkomt. De beheerder, een oudere man, die veel van Hollanders houdt, omdat ze zo vriendelijk zijn, kwam op een avond, toen wij netjes aangekleed de camping afliepen, om ergens in het dorp te gaan eten, expres z'n kantoortje uit, om ons uitvoerig te vertellen, welke eethuisjes het beste waren. We moesten maar naar de banketbakker gaan, raadde hij ons aan. Daar keken we een beetje vreemd van op, maar de banketbakker bleek naast z'n winkel nog een hotel-restaurant te drijven, waar je inderdaad heerlijk kon eten.

We hebben deze keer maar één kasteel bezocht, waar niet veel aan was, Amboise, maar daar vlakbij is het huis, waar Leonardo da Vinci, min of meer uit Italië verdreven door conflicten met de paus, zijn laatste levensjaren heeft doorgebracht.

In de kelder van dit huis, de Manoir Clos-Lucé, staan modellen, die op verkleinde schaal zijn geconstrueerd naar zijn nagelaten schetsen en ontwerpen. Heel merkwaardig, al die werktuigen en apparaten en bruggen en vlieg-toestellen en die werken ook allemaal. Geniaal uitgedacht. We vonden het enig, om dit eens gezien te hebben. Zo'n figuur gaat ineens anders voor je leven. Van de Loire gingen we naar 't zuiden en daar hoop ik u de volgende keer te ontmoeten.

Ans Spigt.

Radio en Televisie in het nieuwe seizoen

In onze televisie en radioprogramma's gaan we dit najaar veel aandacht besteden aan levensproblematiek en hulpverlening. Vier tv-uitzendingen zullen – verschillend van opzet en inhoud – gaan over de vragen rondom het toenemend drankgebruik. Op de radio zullen een aantal programma's die in het laatste kwart van dit jaar gewijd zijn aan vraag en aanbod van hulp. Andere nieuwtjes in het komende rtv-seizoen: „vaste” omroepster Ilse Wessel keert niet regelmatig op het scherm terug; er komt een nieuw herkenningsfilmpje; verder een reeks „dubbelportretten” van humanisten en hun voorbeelden en natuurlijk aandacht voor het verbond en de gemeenschappen.

We moeten het nog steeds doen met 369 minuten tv-zendtijd per jaar. De door het jongste congres aangenomen motie om de verhouding met de kerken wat rechter te trekken heeft geleid tot Kamervragen (Waltmans, PPR). Maar minister Van Doorn hield voet bij stuk, we moeten maar met nieuwe gegevens komen. Een mooie taak voor de commissie die op voorstel van de gemeenschap Alkmaar wordt ingesteld en die de relatie ledental - aantal buitenkerkelijken nader inspecteert.

Verdeelden we onze tijd tot dusver in 20 uitzendingen van 20 minuten, straks gaat het iets verfijnder. Om en om 15 minuten en 25 minuten, daarmee een beetje beter rekening houdend met wat onze programma's voorafgaat. Deze overweging heeft ons ook doen besluiten niet van de zondagavond te wijken; alle mogelijke alternatieve zendtijden hebben nog meer nadelen. Het blijft dus: behalve in de zomermaanden veertiendaags op zondagavond, voor het late journaal; echter op Nederland 2.

Ons tv-seizoen 1977-78 opent op 11 september met een interview met oud-senator (voor 'D'66) Bert Schwartz, lid van het hoofdbestuur van HV en IHEU. Inzet is de vraag: „Wie heeft wat aan het HV?” Er komen tekeningen bij van Frits Müller. Het daarop volgende programma sluit aan op het Memorandum dat het HV in juni aan de toenmalige kabinetsformateur Den Uyl zond. Een reeks punten van achterstelling van humanisten zullen op gevarieerde wijze aan bod komen. Adviezen voor dit programma: H. J. A. Hofland. Daarna, 9 oktober, volgt het eerste portret in wat een serie kan gaan worden. Regisseur Ton Aarden doet daarin twee opvallende dingen. Het ene is dat hij mensen portretteert aan de hand van één van degenen die in hun leven grote betekenis hadden. Opvallend voor vakkundigen is voorts dat deze portretten worden gefilmd met een (weliswaar héél goeie) 8 mm camera, eigenlijk een type film dat alleen door

amateurs wordt gebruikt, professionals werken doorgaans met 16 mm film. Inmiddels is gereed een dubbelportret Bonger/Coornhert; andere zijn in productie.

Op 23 oktober volgt de eerste van vier programma's die Wouter van Praag voor ons maakt over levensproblematiek die kopje onder gaat in alcohol. Geen speurtocht naar drankneuzen maar een wat bredere poging om te laten zien welke problematiek schuil gaat achter het maatschappelijk helaas steeds meer aanvaarde alcoholgebruik.

Het grote succes van zijn euthanasiefilm „Tijd voor de dood” (wordt ook in het buitenland uitgezonden) inspireerde regisseur Van Praag opnieuw tot de keuze van een gedramatiseerde documentaire. In de overige drie programma's (6 en 20 november en 4 december) wordt gebruik gemaakt van discussie, interviews e.d. Voor dit hele project hebben we de steun gekregen van de Stichting Vrienden van de Jellinik.

Het najaarsthema wordt in onze radioprogramma's (als vanouds elke zondagmorgen op Hilversum 1 van half tien tot tien uur 's morgens) heel anders aangepakt. Centraal staat hier niet een type probleem maar verschillende benaderingen en aspecten van hulpverlening. Onderzocht wordt wat en wanneer mensen vraagstukken eigenlijk als probleem gaan zien. Verder wordt de benadering gekritiseerd die het uitgangspunt verraaft dat voor ieder probleem een oplossing gevonden moet en/of kan worden. Hebben mensen altijd een ander nodig? Moet dat altijd een z.g. deskundige zijn? Variaties dus op het thema „helpen”.

Doorgetrokken worden natuurlijk de belangrijkste lijnen in ons programmabeleid. We blijven op de radio de aktualiteit met humanistische ogen en oren volgen, veertiendaags. In de weken daartussen ruimere aandacht aan punten die in de aandacht moeten blijven, zoals gelijkberechtiging van menselijke relaties, het recht op euthanasie en vele van de overige punten waarover het Humanistisch Verbond niet kan zwijgen.

Portretten van HV-gemeenschappen – in de afgelopen zomer door Jetske Mijs gemaakt – kunnen ook in de toekomst verwacht worden, zeker als gemeenschappen zelf materiaal aandragen waar we iets mee kunnen doen.

Wilt u programma's opnieuw horen? In groepen bespreken? Gebruiken als inleiding van een discussieavond? Of het nu gaat om radio of televisie, u kunt altijd per brief of telefonisch ('s morgens) aan de nieuwe sekretaressen van de RTV-dienst, Coby Voorneveld-Krook, vragen om ban-

Wat vindt U er eigenlijk van?

Het HV maakt geen programma's voor zichzelf, maar voor luisteraars en kijkers.

Wat vinden die ervan?

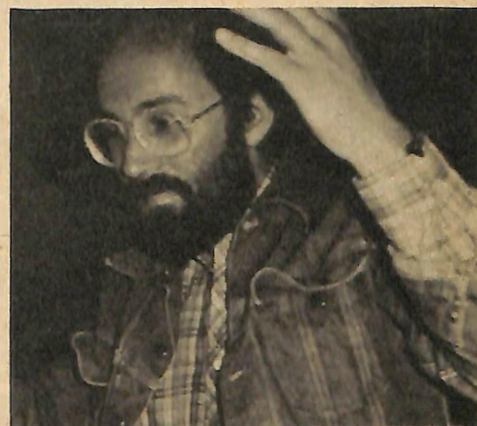
We horen veel te weinig uit eigen kring. Veel te weinig om als programmamakers het gevoel te hebben veel voeding vanuit alle lagen van het verbond te krijgen.

Ook jammer: we hebben nogal eens aanwijzingen dat er door leden niet eens zoveel gekeken en geluisterd wordt als je zou verwachten. Hoe komt dat?

Schrijf ons eens waarom u wel of niet kijkt of luistert

Laat ons zoveel en zovaak mogelijk weten wat u ervan vindt. Daar hebben we wat aan.

Adres: RTV-dienst, Postbus 114 Utrecht.

Casper Vogel (foto Els van der Wiel)

den of cassettes. U kunt video-banden lenen en geluidsbanden en -cassettes lenen of kopen. Of vraag eerst een overzicht van alle beschikbare radio- en televisieprogramma's. Iedere week, iedere veertien dagen komt er weer eentje bij.

Casper Vogel

Humanist

eindredacteur a.i.: Aart Weiland
Gedrukt op kringloop-papier bij Lumax, Utrecht.

Redactie-adres: Hum. Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 31 81 45.

Abonnementsprijs voor niet-leden: f 18,— per jaar t.n.v. Humanistische Pers, postgiro 58, Utrecht.

Een humanistische benadering van trouw

Het hier volgende verhaal van de voorzitter van het Humanistisch Verbond is tevens geplaatst in „Wending”, maandblad voor evangelie en cultuur, van juli-aug. 1977. Een nummer, speciaal gewijd aan trouwen en scheiden. Tielman brengt trouw (en ontrouw) in verband met de vrees bij velen, „zichzelf te verliezen”: de identiteitscrisis, waar in de vorige eeuw P. A. de Genestet zich al sarcastisch over uitsprak in zijn bekende puntgedicht:

„Wees Uzelf, zei ik tot iemand,

Maar hij kon niet, hij was niemand”

Wie geen tijd of lust heeft het gehele (overigens zeer goede en boeiende) betoog te lezen, moet toch in elk geval de vier kern-uitspraken – cursief geplaatst – aandachtig tot zich laten doordringen. Red.

Het begrip „trouw” heeft voor velen een positieve klank. Bij nadere beschouwing is het echter de vraag of dat juist is. Het maakt namelijk nogal wat verschil of iemand trouw is aan de democratie of trouw aan Hitler. Trouw is een ethisch neutraal begrip. Men kan pas tot een zedelijk oordeel over een concreet geval van trouw komen, als men weet **waaraan** iemand trouw is. Strikt genomen zou hiermede dit artikel beëindigd kunnen worden: een humanistische visie op „trouw” valt niet te geven zolang men niet weet waarmee deze trouw verbonden is. Toch wil ik wel mijn visie op dit verschijnsel geven – maar dan telkens gekoppeld aan concrete aspecten van het menselijk bestaan.

Trouw aan het leven

Vanuit humanistisch oogpunt danken wij ons leven niet aan een hogere macht. Het is geen geschenk van een god, een opdracht, of iets waaraan wij trouw verschuldigd zouden zijn. Wij hebben om het leven niet gevraagd.

Veel mensen denken dat het leven zinloos zou zijn, als er niet een voorgegeven zin aanwezig zou zijn. In de humanistische gedachtenwereld is het leven op zichzelf noch zinvol noch zinloos. De vraag of een leven zin heeft, hangt af van de vraag of er zin aan dat leven gegeven is. Wij kunnen zin aan ons leven geven en het daardoor zinvol maken. Wij kunnen het ook nalaten en het daardoor zinloos maken. Een zinloos leven blijft echter een menselijk leven (dat wil zeggen: blijft de mogelijkheid in zich houden toch nog zinvol te worden) en dient derhalve als zodanig gerespecteerd te worden.

Vanuit deze gedachtengang komt het humanisme tot een andere benadering van de zelfmoord en de euthanasie als in orthodox christelijke kring. Omdat men niet aan het leven gebonden is op grond van een op te brengen trouw aan een hogere macht, heeft iedereen zelf het recht over zijn leven en dus ook dood te beschikken.

De zelfmoord en het verzoek om euthanasie zijn derhalve op zichzelf niet slecht, maar te rechtvaardigen keuzemogelijkheden van ieder mens. Dat betekent niet dat humanisten zelfmoord en vrijwillige euthanasie zouden willen bevorderen. Evenmin als voorstanders van legalisatie van abortus deze wensen te bevorderen, of voorstanders van vrijgave van pornografie

Drs. R. A. P. Tielman

dit zouden propageren: de praktijk wijst trouwens eerder het tegendeel uit.

Het is opmerkelijk hoe een bepaalde vorm van christelijke moraal alleen maar kan denken in termen van verbieden of bevorderen door vrijlaten. Deze denktrant minacht het menselijk vermogen tot vrije en verantwoordelijke keuzebepaling.

Wij zijn geen trouw aan het leven verschuldigd, maar wij hebben het recht en de plicht menselijke zingeving voor onszelf en voor anderen mogelijk te maken.

Zedelijke begeleiding van mensen vraagt niet om het voorhouden van regels waaraan men zich te houden zou hebben, maar het bevorderen van zicht op de eigen vrijheid en verantwoordelijkheid, op de waarden waar men zelf voor kiest om het leven zin te geven, en op de mogelijkheid daar zelf vormen voor te vinden. Wij zijn geen trouw aan het leven verschuldigd maar wij hebben het recht en de plicht menselijke zingeving voor onszelf en voor anderen mogelijk te maken.

Trouw aan jezelf.

Als je ooit een keuze hebt gemaakt je leven op een bepaalde manier in te richten, ben je daar dan je hele leven aan gehouden? In plaats van „trouw aan jezelf” praten humanisten liever over identiteitsbevestiging. Daarmee is bedoeld dat je een zekere samenhang weet te brengen in denken en

handelen. Daarmee is niet bedoeld dat je star zou moeten vastleggen. Juist om menselijke mogelijkheden te kunnen ontplooiën is een zekere mate van veranderbaarheid gewenst. Maar een leven dat verandering naar willekeur zou inhouden, zou haar samenhang verliezen en verworpen tot een identiteitsloos bestaan. Een willoos heen en weer geslingerd worden.

De ontkerkelijking zoals Nederland die kent, heeft een positief aspect: mensen leven minder volgens voorgebakken regels. Maar het heeft ook een negatief aspect: het is vaak meer een weten wat men niet wil, dan een bewust kiezen voor nieuwe waarden en vormen. De generatie die zich heeft losgeworsteld uit dogmastelsels, heeft vaak niet in de gaten, een volgende generatie op te voeden zonder houvast en samenhang. Voor deze volgende generatie is vrijheid niet een goed, bevochten op onvrijheid, maar een onzekerheden schepende bedreiging die geen uitweg biedt uit zinloze leegte. Betekent dit dat wij ons maar hebben neer te leggen bij het dilemma dogmatisme of nihilisme? Humanisten bieden een derde weg: het gaat niet om de trouw of de ontrouw aan de oude beginselen van waaruit wij zijn opgevoed, en aan de hand waarvan onze identiteit zich in meerdere of mindere mate heeft kunnen ontwikkelen. Het gaat erom onze identiteit te ontwikkelen door grotere samenhang te brengen in het denken en handelen waarvoor wij willen kiezen.

De generatie die zich heeft losgeworsteld uit dogmastelsels, heeft vaak niet in de gaten, een volgende generatie op te voeden zonder houvast en samenhang. Voor deze volgende generatie is vrijheid niet een goed, bevochten op onvrijheid, maar een onzekerheden schepende bedreiging . . .

Misschien kan een voorbeeld verhelderen wat ik hiermee bedoel. Veel Nederlanders noemen zich progressief, en zouden zich beledigd voelen als men hen conservatief zou noemen. Het behoort tot het verlanglijstje van progressief Nederland: de natuurgebieden te behouden, bepaalde cultuurlandschappen te behouden, de oude binnensteden te behouden, monumenten in oude luister te herstellen, het gebruik van windenergie weer te bevorderen, het huis in te richten met oude meubels en spulletjes, kleren uit grootmoeders tijd te gaan dragen, enz. De ontwikkeling van nieuwe chemische industrie, moderne kerncentrales, nieuwe grootschalige buitenwijken, e.d. vinden in progressieve kring een minder goed onthaal.

Men begrijpe mij goed: ik wil geen oordeel uitspreken over de genoemde zaken zelf. Ik wil alleen maar opmerken dat het negentiende eeuwse vooruitgangsbegrip er wel heel anders uitziet dan het hedendaagse, terwijl men het toch vooruitgang (progressief) blijft noemen. Is men zich bewust van deze (schijnbare?) tegenstelling, ziet men een samenhang tussen denken en handelen, toen en nu?

Wat te denken van mensen die enkele jaren geleden nog grote ramen lieten uitbreken in hun oude huis in de binnenstad, en nu namaak-kleine-ruitjes laten aanbrengen in hun nieuwe huis in de buitenwijk? Open

staan voor verandering, willoze slachtoffers van de laatste mode-gril?

Trouw aan jezelf kan heel verstarrend werken, ontrouw aan jezelf kan tot vluchtige oppervlakkigheid leiden. In trouw noch ontrouw ligt een humanistisch perspectief. Voor menselijke ontplooiing is identiteitsontwikkeling een belangrijke voorwaarde. Daarin spelen zowel bepaalde vastigheden als bepaalde veranderingen een rol. De mengverhouding tussen die twee is een zaak van eigen keuze en mag niet bij voorbaat ethisch beoordeeld worden.

Trouw aan je partner.

Deze vorm van trouw is zowel overschat als onderschat. Overschat door een ethiek die huwelijkstrouw stelt boven menselijk geluk. Onderschat door mensen die het hier-en-nu-geluk plaatsen boven de vrijheid in verantwoordelijkheid. Deze onderschatting is heel goed te begrijpen als een reactie op de overschatting van trouw (en vooral het seksuele element daarin). De traditionele christelijke ethiek geeft te veel eer aan de seksualiteit door haar te onderdrukken. De anti-traditionele ethiek geeft te veel eer door haar te verheerlijken. Beide hebben meer gemeenschappelijk dan velen denken: het isoleren van de seksualiteit uit de menselijke gedragsvormen, het dwingend opleggen van normen. Voor de één tel je niet mee als je meerdere seksuele relaties tegelijk hebt, voor de ander tel je niet mee als je gevoelens van jaloersheid laat blijken.

Van waar toch die behoefte aan dwingende normen, vastgelegd in een „godelijk” gebod of verankerd in sub-culturele groepsnormen? Deze behoefte wijst op een zwakke identiteitsontwikkeling: de angst zelf voor keuzes geplaatst te worden is groter dan de zorg door anderen geleefd te worden. Trouw in een relatie is op zichzelf noch goed noch slecht. De beoordeling daarvan is afhankelijk van het concrete functioneren in een relatie.

Er zijn relaties denkbaar waarin de partners vrijelijk externe sex-kontakten hebben en tegelijkertijd naar volle tevredenheid van de partners op menswaardige wijze samenleven. Het tegendeel is ook denkbaar. Waar het in menswaardige relaties om gaat, is het op elkaar aan kunnen, het weten wat je aan elkaar hebt, en ook het over en weer vrij kunnen laten in die mate die beiden wensen. Het is onmenselijk elkaar voor het leven te ketenen. Het is eveneens menonwaardig langs elkaar heen te leven en medemensen als dingen te gebruiken.

In trouw noch ontrouw ligt een humanistisch perspectief. Voor menselijke ontplooiing is identiteitsontwikkeling een belangrijke voorwaarde. Daarin spelen zowel bepaalde vastigheden als bepaalde veranderingen een rol. De mengverhouding tussen die twee is een zaak van eigen keuze . . .

Trouw aan je ouders, je kinderen.

Voor het openen van een patatzaak om de

hoek zijn meer vergunningen en diploma's nodig dan voor het krijgen en opvoeden van kinderen. Onze samenleving leeft in de vooronderstelling dat mensen die kinderen kunnen verwekken ze ook kunnen opvoeden. Het opvoeden van kinderen door anderen verwekt, wordt zeer bemoeilijkt tot bijna onmogelijk gemaakt (zie bv. adoptie door vriendenparen). Men begrijpe mij niet verkeerd: ik bepleit geen staatsopvoedingsstelsel. Ik constateer alleen scheve verhoudingen. Het „eert uw vader en moeder” is tegelijkertijd teveel eer en te weinig eer. Het is teveel eer als het alleen maar zou gaan om het eren van de betrokken paringsdaad. Er is wellicht alle reden om die betrokken daad zelfs niet te eren (men denke bv. aan ongewenste kinderen of de overbevolking in ontwikkelingslanden), althans de niet getroffen verzorgingsmaatregelen.

Het is te weinig eer mensen alleen te eren op grond van het vader- of moederschap alleen. Veel belangrijker is de vraag wat zij ervan gemaakt hebben.

Zorgwekkend is de claim die ouders op „hun” kinderen kunnen leggen. Kinderen zijn niet van hun ouders, kinderen zijn van hunzelf. Ouders hebben het recht en de plicht zo goed mogelijk ervoor te zorgen dat deze kinderen later als zelfstandige mensen in eigen vrijheid en verantwoordelijkheid keuzes kunnen maken. Vaak zien wij het tegendeel: ouders die voor hun kinderen leven in de hoop dat zij in die kinderen kunnen voortleven („mijn zoon moet worden wat ik niet heb kunnen worden”). Het kinderen-krijgen als enige zingeving van eigen bestaan, is om verschillende redenen bedenkelijk: het wijst op een zingevingsarmoede die onherroepelijk boven water zal komen als de kinderen de deur uit zijn, het leidt tot een afhankelijkke persoonlijkheden makende opvoeding in de hoop daardoor de kinderen blijvend te kunnen binden, en dergelijke.

Het andere uiterste heeft ook zijn kwalijke zijden: kinderen ondergeschikt maken aan de relatievrijheid die men zelf wil. Zeker nu het krijgen van kinderen een bewuste keuze kan zijn, brengt deze gestegen vrijheid ook een grotere verantwoordelijkheid met zich mee. Kinderen zijn mensen en mogen niet als pionnen geschoven worden in het schaaktoernooi tussen alleen aan hun vrijheid denkende volwassenen.

Het is te weinig eer, mensen alleen te eren op grond van het vader- of moederschap alleen. Veel belangrijker is de vraag, wat zij ervan gemaakt hebben.

Trouw aan wat?

Zo zijn er nog allerlei soorten trouw te bedenken: door de eeuwen heen, aan het staatshoofd, aan eenmaal gekozen beginselen, aan het eigen ras, aan door anderen gemaakte afspraken, enzovoorts. Het ging er mij echter om slechts enkele hoofdlijnen te behandelen, vanuit een humanistische optiek. Uitgaande van het menselijk bestaan, ordenend, vooronderstellingen analyserend, samenhang proberen te brengen in eigen denken en handelen zonder in dogmatisme te vervallen.

Kun je dat ook trouw noemen?

Ik zou het eerder vertrouwen noemen. Het vertrouwen dat je op deze wijze met zedelijke vragen bezig zijnde, zin kunt geven aan het eigen bestaan en wellicht ook aan dat van anderen. Het vertrouwen dat een derde weg mogelijk is tussen dogmatisme en nihilisme: humanisme. Het vertrouwen dat in onze samenleving „trouw-zonder-meer” op de tocht staat, zonder dat we in ontrouw dreigen te vervallen. Van trouw naar: vertrouwen in menselijke vrijheid en verantwoordelijkheid.

Rob Tielman

GELOOF DIENSTBAAR AAN DE CULTUUR

door J. L. Heldring

Als een liberaal weekblad dat zich *The Economist* noemt, een hoofdartikel schrijft over godsdienstige zaken, dan mag ik dat ook wel in deze krant. In zijn nummer van 9 juli treedt het in discussie met een zojuist verschenen boek, *The Myth of God Incarnate* (De mythe van de vleesgeworden God) geheten.

Ik heb dat boek zelf niet gelezen, maar het is me hier niet zozeer om dat boek als wel om dat artikel te doen. Uit dat artikel maak ik op dat het boek, dat bijdragen bevat van zeven theologen (zes anglicanen en een presbyteriaan), een van de meest wezenlijke leerstellingen van het christelijk geloof in twijfel trekt: de goddelijkheid van Christus. Ja, ze doen meer dan dit geloofspunt in twijfel te trekken: ze vinden het verkeerd.

Nu is dat op zichzelf helemaal niet schokkend. *The Economist* herinnert er zelf aan dat Arius dat al in de vierde eeuw na Christus deed. Het verrassende is dan ook niet

dat deze opvatting verkondigd wordt door theologen, maar dat *The Economist* daar kritiek op heeft. Wat kan het een liberaal blad nu schelen of iemand voor of tegen de goddelijkheid van Christus is?

Het heeft daar drie redenen voor. Of liever gezegd: het heeft drie redenen waarom het een „elastisch christendom”, waarvan het dit boek een staaltje vindt, gevaarlijk acht. In de eerste plaats vindt het dit soort christendom oppervlakkig, het toornt vooral tegen een van de theologen (een hoogleraar in Birmingham), die meent dat grote mannen, zoals Churchill, Gandhi, Mao en Martin Luther King, eigenlijk net zo goddelijk zijn als Christus.

Met het bezwaar tegen zo'n redenering kan ik meeven. Op die manier wordt het christelijk geloof niet anders dan een soort padvinderij. Daar is op zich zelf niets

Lees door op pag. 6.

tegen, maar noem het dan niet geloof. Jaren geleden las ik eens een Amerikaans boek dat *De man die niemand kent* heette (de naam van de schrijver ben ik vergeten) en dat Christus voorstelde als een Jan en alleman op de schouder kloppende Rotarian. Tja, dan kun je ook Dale Carnegie's succesboek *Hoe maak ik vrienden en beïnvloed ik mensen?* tot een van de evangelieën verheffen.

Wat dit betreft, geldt de kritiek van *The Economist* minder de nieuwe leer zelf dan de oppervlakkigheid ervan. Uitstekend: met oppervlakkigheid, welke dan ook, kan niet vaak genoeg de vloer aangeveegd worden. Dat geldt ook wel voor het tweede bezwaar van *The Economist* tegen het „nieuwe elastische christendom”.

Wat is dat bezwaar? Het is dat dat christendom zo vaak „streeft naar één god, die internationaal ondeelbaar is”, *The Economist* noemt dat de „knusse éénwereldcamaraderie” van mensen die „beleeft zeggen dat Jezus niet noodzakelijkerwijs een groter man was dan Boeddha of Mohammed of de hindoeheiligen”.

En *The Economist* haalt dan weer een van de theologen aan, die schrijft dat, als de expansie van het christendom niet west-, maar oostwaarts was geweest, Christus waarschijnlijk een godheid in het boeddhisme zou zijn geworden. Dat kan best waar zijn, zegt het blad, maar de werkelijkheid is nu eenmaal dat het christendom, zich naar het westen verspreidende, zich met de Griekse filosofie verbonden heeft en daardoor geworden is zoals wij het nu kennen.

„Iets van waarde wordt op het spel gezet”, zegt het, als de christelijke boodschap zo wordt verklaard „dat christelijke geestelijken zich op diplomatieke manier meer *frère et compagnon* kunnen gaan voelen met aardige kerels die priesters zijn van godsdiensten met een totaal verschillende boodschap, met een verschillende houding tegenover de rol van de vrouw, met een verschillend begrip van vrede en liefde.”

Ook die kritiek snijdt hout. Het is weer niet zozeer de inhoud van het geloof dat onderwerp van kritiek is als wel de neiging om verschillen die wezenlijk zijn, te verdoezelen. Ook die moet, waar ze maar de kop opsteekt, gebrandmerkt worden. Als dat eenheidsgevoel nog iets te maken zou hebben met de echt religieuze behoefte aan de *unio mystica*, zou het heel anders gewaardeerd moeten worden. Maar hier is het niet meer dan een – op zichzelf onberispelijke – mensliefde die de verschillen in de verhouding van de mens tot het goddelijke over het hoofd doet zien.

Maar als dat zo is, mag dan ook niet veler oecumenisme weleens aan een onderzoek onderworpen worden? Worden hier ook niet vaak wezenlijke verschillen tussen protestantisme en rooms-katholicisme verdoezeld? Is de Christus die beiden verenigen, wel dezelfde? (Om niet te spreken van Maria en de heiligen). Zo niet, dan is dat helemaal geen reden om elkaar te mijden. Maar erkenning van verschillen doet de waarheid naderbij komen. Of is de eenheid belangrijker?

Het derde bezwaar van *The Economist* is dat het „elastische christendom” ongelovigen tot zich probeert te trekken. Wat voor bezwaar is daar nu tegen? Vrijheid blijheid. Trouwens: *The Economist* gelooft

zelf dat dit het „elastische christendom” niet zal lukken: een geloof dat Christus tot een belangrijke historische persoonlijkheid wil terugbrengen, zal weinig aantrekkingskracht oefenen op mensen die behoefte hebben aan een geloof. En een geloof, dat iedereen te vriend wil houden, trekt geen militanten aan.

Met die drie bezwaren kunnen we het allemaal wel min of meer eens zijn. Maar waarom het hier niet bij gelaten? Maar nee, The Economist wil tot een besluit komen. Het geeft deze raad aan de kerken: „Ze zouden Christus goddelijk moeten houden.” En waarom? Is The Economist plotseling zelf christelijk geworden? Welnee, het is om een heel andere reden dat het zich zo bezorgd maakt om de goddelijkheid van Christus.

„Gedurende enkele eeuwen”, zo schrijft het, „zijn de belangrijkste dingen in onze eigen Europese beschaving gedaan door mannen en vrouwen die de behoefte voelden om een persoonlijke heiland op christelijke wijze te vereren (...). Het is de vraag of dit het ogenblik is waarop het lot van de mensheid kan worden bevorderd door vooraanstaande theologen die (...) erop uit zijn hun lezers te verzekeren dat het christendom gelijkgesteld kan worden met welke uitleg dan ook iemand (van ander of van geen geloof) het uitkomt eraan te geven.”

Wat *The Economist* eigenlijk van die theologen vraagt, is dat zij de waarheid – of wat

zij voor de waarheid houden – verzwijgen ter wille van „het lot van de mensheid”. Een oneerlijk verzoek. Is het overigens wel het „lot van de mensheid” dat *The Economist* zo ter harte gaat of eerder „onze eigen Europese beschaving”?

In elk geval lijkt het het christendom te beoordelen naar het nut dat het voor die beschaving heeft gehad. Dat is een heel vreemd argument, indien tot christenen gericht; want daar hebben ze helemaal geen boodschap aan. Niet dat ze dat nut zullen ontkennen – maar als de christelijke boodschap in strijd komt met de Europese boodschap, dan zullen ze de eerste kiezen. Want voor een christen kan die boodschap – of die Christus' goddelijkheid nu inhoudt of niet – nooit dienstbaar zijn aan enigerlei beschaving.

Eigenlijk doet *The Economist* niet anders dan wat het de theologen verwijt: terwijl dezen van het christendom een club van allemansvrienden maken, ziet het weekblad er een fraai museumstuk in dat zeker bewaard moet worden. Daarbij hebben de eersten nog dit vóór op de tweede: terwijl zij tenminste nog zo eerlijk zijn Christus' goddelijkheid als mythe te verwerpen, wil *The Economist* het geloof in die goddelijkheid, die het op zichzelf kennelijk koud laat, behouden zien als middel tot een geheel andersoortig doel.

(overgenomen uit N.R.C.-Handelsblad van 15 juli 1977).

AVO-NEDERLAND 50 JAAR

AVO-Nederland bestaat 31 augustus a.s. 50 jaar. Zij is een vereniging die zich beijert voor arbeids- en welzijnszorg voor minder-validen. De belangstelling voor de gehandicapten, die 50 jaar geleden zou leiden tot de oprichting van AVO-Nederland, ontstond in ons land in het midden van de jaren twintig.

Belangrijke invloeden hierbij waren de activiteiten, welke met name in Engeland en Duitsland na de eerste wereldoorlog door zowel particulieren als overheidsinstanties werden ontwikkeld om oorlogsslachtoffers via revalidatie weer in het arbeidsproces op te nemen.

Hoewel de problematiek waarmee oorlogsslachtoffers in 1914-1918 werden geconfronteerd, in ons land niet meespeelde, gold ook hier dat een bepaald percentage van de bevolking door tekortkomingen in het lichamelijk functioneren, buiten het maatschappelijk- en economisch bestel werd geplaatst.

Hierin verandering te brengen, met als einddoel de mindervaliden een volwaardige plaats te geven in onze maatschappij, was het ideaal van de mensen die op 31 augustus 1927 de vereniging oprichtten. Natuurlijk is er in de afgelopen jaren veel veranderd op het gebied van de zorg voor gehandicapten. Naast de talrijke wettelijke regelingen werden ook ontelbare particuliere initiatieven genomen.

Op initiatief van AVO-Nederland kwamen onder meer ook de sociale werkplaatsen tot stand. Ter gelegenheid van het gouden AVO-jubileum werd bijgaande affiche in kleur ontworpen: „Land zonder drempels”. Een actie eind augustus begin september om het statiegeld van flessen af te staan (het z.g. flessenplan) heeft ten doel de fondsen te versterken. De stichting „land zonder drempels” heeft als giro nr. 10.000 en is gevestigd te Amsterdam.

Amstelveen

Video-discussiebijeenkomst op 25 aug. a.s. in het M.O.C., Lindenlaan 75 te Amstelveen. Aanvang: 20.00 uur (**precies**, i.v.m. lengte van het programma)

Er zal eerst gekeken worden naar een Video-opname van de VARA-TV-uitzending van 25 april j.l.: „**Sterven kun je niet alleen**”: een gesprek met een vrouw die kanker heeft en weet dat ze niet lang meer zal leven. Ook gesprekken met mensen die taboes rond de dood willen doorbreken en willen gaan zorgen voor betere begeleiding.

Daarna zal hierover gediscussieerd worden o.l.v. Vera Spoor-Bouma

Leiden e.o.

Informatieavond Humanistisch Vormings-Onderwijs voor ouders en leerkrachten, met aandacht voor:

- Waarom naast bijbelles HVO op lagere (en middelbare) school?
- Hoe kan een HVO-les er uit zien?
- Hoe organiseren ouders en Humanistisch Verbond in de praktijk HVO op de scholen?
- Hoe worden HVO-leerkrachten opgeleid?

Tijd: 30 augustus, 20 uur,
plaats: Zuiderkerk, Lammenschansweg 15, Leiden. Inlichtingen bij de HVO-werkgroep Leiden, Yvonne van Engers, Koekoeksplaats 13, Leiden, tel. (071) 21 04 18.

DE ANDERE MENS

*De ander is in principe
een vreemdeling*

Emmanuel Levinas

Een afgrond gaapt tussen ons allen,
Een diepte dikwerf niet te peilen.
Bij dit „Anders zijn” wil ik verwijlen.
Wie schat de spanningen in getallen?

Hoe kunnen wij die kloof versmallen,
Die afstand, vaak van vele mijlen,
Tussen onze en andere levensstijlen?
Misschien kan hij geheel vervallen:

Nader d'ander als een spannend avontuur.
Stort u daarin vermetel, maar heel puur,
Ook als hij ongewild u weleens griefde.

Bouw zo onbevangen aan een brede brug.
Geef u geheel en wees niet stug!
De bouwstof voor die brug is mensenliefde.

Koog aan de Zaan

C. Völker

Groningen

De gemeenschap Groningen van het Humanistisch Verbond gaat van september '77 tot april '78 weer een cursus organiseren, die ten doel heeft de cursisten op te leiden tot een vormingsleider(ster), die humanistisch vormingsonderwijs kan geven in de hoogste klassen van de basisschool.

Dit vormingsonderwijs wordt aan elke groep gedurende één uur per week gegeven en heeft ten doel mee te werken aan de ontwikkeling van kinderen tot bewust denkende mensen.

Wanneer men een onderwijsbevoegdheid heeft of er blijk van kan geven goed met kinderen te kunnen omgaan, terwijl men sympathiek staat ten opzichte van de humanistische levensovertuiging, kan men aan deze cursus deelnemen.

Het informatieblad en nadere inlichtingen kan men verkrijgen bij Klaske Jellema-van der Meulen, Sloep 109, Groningen, Tel. 050 - 411591.

Groningen

Het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking (HIVOS) organiseert in Groningen een cursus over **ontwikkelingssamenwerking**.

De cursus richt zich op problemen in het ontwikkelingswerk, vormen van hulpverlening vroeger, nu en in de toekomst, de plaats van HIVOS, wat doe je in je eigen situatie.

De cursus wordt gehouden op maandag 12 september, 3, 10 en 31 oktober.

Voor meer informatie en aanmelding: Henny Brandenburg-Terwey, Groenendaal 32, Groningen. Tel. 050 - 262075.

Nunspeet - Harderwijk

Hopelijk hebt u naar de radio-uitzending van het H.V. op zondag 10 juli j.l. kunnen

luisteren, toen voor de microfoon enkele typische problemen van een groep humanisten temidden van streng-rechtzinnige christenen werden besproken.

Ook in „Humanist” van 1 juli was aan deze kwestie aandacht besteed, speciaal aan de z.g. moeder-MAVO, die natuurlijk ook weer een christelijk stempel moest dragen. Zoals bekend maakt dit nieuwe schooltype in Nederland grote opgang. Vele vrouwen, die op latere leeftijd tekorten in hun algemene ontwikkeling ontdekken grijpen dankbaar de gelegenheid aan om hun kennis en inzicht bij te spijkeren.

Omdat het in de meeste gevallen gehuwde vrouwen-met-kinderen zijn, die door deze avond-MAVO worden aangetrokken, heeft dit schooltype langzamerhand de officiële bijnaam moeder-MAVO gekregen.

Weinigen zullen daar aanstoot aan nemen, integendeel, men juicht het toe dat vrouwen, die jarenlang gesloofd hebben om man en kinderen van al het nodige of niet-nodige te voorzien, nu eindelijk de gelegenheid krijgen hun blik op de wereld te verruimen – en niet alleen door T.V.-kijken, zoals het plaatje op deze pagina suggereert.

Er zijn echter christenen, die algemene ontwikkeling voor een gehuwde vrouw ongewenst vinden. Voor hen gaat het oude rijmpje blijkbaar nog op:

„Een vrouw met kinderen hoort thuis. Bij man en kroost, en aan 't fornuis”.

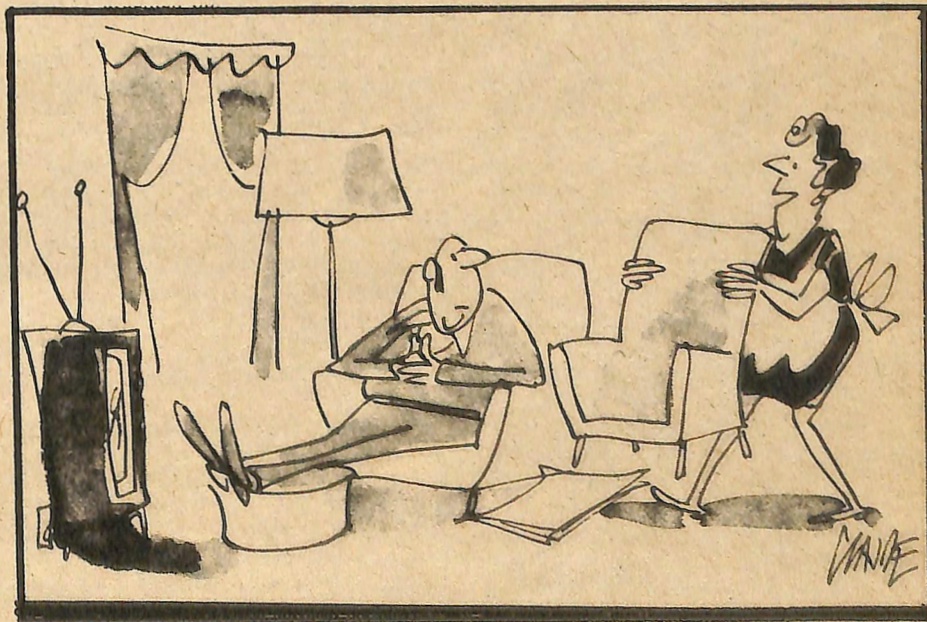
Een vrouw is geschapen om te baren, niet om te leren.

Een avond-MAVO kan nog nèt, maar een moeder-MAVO niet.

Daarom is mij verzocht, de gebruikte term te rectificeren: in het interview met mevrouw Anny de Groot werd bedoeld een **avond-MAVO**. In sommige streken van ons land is dat héél iets anders dan een moeder-MAVO, helaas.

A.Wd

„Zo, nu alle kinderen het huis uit zijn, krijg ik eindelijk óók tijd voor algemene ontwikkeling”

KERNENERGIE: HUMANISTEN TEGENSTRIJDIG

Twee tegengestelde meningen, beide van humanistische zijde, kwamen voor in Humanist van 15 juni 1977. In een artikel „Motieven tegen kernenergie” noemde Frank de Mink enige argumenten tegen kernenergie.

De kernenergie vormt een wezenlijk probleem voor de mensheid. De Mink schrijft: „Energievoorziening is te beschouwen als de navelstreng van het leven”. Daarmee wordt de onontbeerlijkheid van de energievoorziening erkend.

Als ik nu kijk naar de prognoses over deze energievoorziening, dan lees ik daarin dat we in de toekomst veel en veel méér energie nodig zullen hebben. We weten ook dat steenkolen en olie tekort zullen schieten om aan de toekomstige behoeften te voorzien. De wetenschap en techniek hebben een andere, schijnbaar onuitputtelijke, bron gevonden: de kernenergie. Maar daar kleven grote bezwaren aan: milieugevaren (straling, afvalproblemen), gebruik als oorlogstuig (atoomwapens), en verscherping van de tegenstellingen (arm-rijk, derde wereld).

De Mink geeft enkele suggesties: Allereerst moet worden gezocht naar alternatieve energiebronnen. Akkoord, dat moet worden geprobeerd vind ik, ook al zijn nucleaire energiebronnen een dimensie krachtiger dan mechanische energie uit zonnewarmte, wind of getijwerking van de zee.

Ernstiger is misschien de maatschappelijke kant. De Mink spreekt over „machtsmisbruik dat nu al rond kernenergie plaats vindt door officiële regeringen”. Hij wijst op de ongelijke verdeling in ons land van welvaart en deelname aan de besluitvorming. We zouden geleidelijk moeten komen tot een samenleving zonder groei.

Ik vraag mij af hoe dat mogelijk moet worden. Moeten de „officiële regeringen” worden gecorrigeerd? Hoe dan, en door wie? Verder mag er geen groei meer komen. Geldt dat ook voor de bevolkingsaanwas in de hele wereld die onrustbarend stijgt en die in de toekomst tot veel meer vraag naar energie zal leiden? Hoe moet deze bevolkingstoename worden bedwongen? Hoe kan er verbetering worden gebracht in de „ongelijke verdeling op wereldschaal van energie en welvaart”? Worden hier droomkastelen gebouwd, of moet er een politieke partij worden opgericht om de wereld te hervormen? Is voor zulk een diep ingrijpende structuurverandering van de hele wereld dan niet een strakke wereldleiding nodig en een eenduidige politieke wereldvisie?

Humanisten steunen pluriformiteit

In dezelfde Humanist van 15 juni stond een (niet ondertekend) artikel: „Een humanistische visie op enkele actuele politieke vraagstukken. (Dit artikel was een deel van het memorandum dat door het H.V.-Hoofdbestuur aan de kabinetsformateur den Uyl was gericht. Red.) Gewezen werd op de noodzaak dat de overheid ruimte moet scheppen voor levensbeschouwelijke pluriformiteit. Verder: „Het overlevingsvraagstuk vraagt de volle aandacht van de regering omdat het menselijk

voortbestaan in het geding is”.

Mijn vraag is: hoe moeten we dat zien? Moeten regeringen nu de wereldstructuur, de groei en de bevolkingsaanwas stopzetten? Wat willen wij als humanisten, en wat moeten we er aan doen?

We komen – juist met het energieprobleem – weer voor de oude keuze te staan:

politieke hervormingen propageren en optreden als politieke partij met een eigen maatschappijvisie; of ... een levensbeschouwelijke beweging blijven, d.w.z. trachten de maatschappij te beïnvloeden vanuit onze gezichtshoek, maar zonder deze maatschappij te gaan besturen en b.v. de economie (incl. energievoorziening) naar onze hand te zetten.

Als we voorstanders zijn van levensbe-

schouwelijke pluriformiteit, behoren we dan ook niet voorstanders te zijn van maatschappelijke pluriformiteit?

Het is vaak moeilijk om de juiste weg te vinden. Wijzen op de gevaren van kernenergie lijkt negatief als er geen alternatieven tegenover staan. Maar alternatieven kunnen nopen tot structurele veranderingen die een bepaalde politieke visie suggereren, een visie die zelfs zou kunnen leiden tot een zeer strakke en harde maatschappijvorm ... die we nu ook weer niet wensen.

Voor mij behoort het Humanistisch Verbond een beweging te blijven. Humanisten zullen onder elke maatschappijvorm moeten blijven aandringen op menselijkheid en ethische vrijheid. We moeten voorzichtig zijn met ons uit te spreken voor een bepaalde maatschappijvisie. Dat kunnen we beter via de politiek doen.

Den Haag – Karel P. Bloema.

Eerbied voor het leven (en voor de dood)

De krant van 21 juni j.l. bericht: in Kaapstad is een patiënt die het hart van een baviaan heeft gekregen overleden. Dr. Barnard was weer aan het werk geweest. Al in 1964 heeft deze macabere „practical joker” geprobeerd om het hart van een chimpansee in te „planten” in een stervend mens – verscheidene andere pogingen om dierenharten in mensen te laten werken mislukten. Over de apen wordt nooit iets medegedeeld.

Ik vind dit een weerzinwekkende vorm van zgn. wetenschapsbeoefening. De toevoeging in het bericht dat de laatst-overleden patiënt een blanke vrouw was, maakt dit bericht tot een van de meest navrante documenten van wat we wel trots „de verworvenheden van de moderne beschaving” noemen.

Mij dunkt dat onze vooruitstrevende wetenschap ook hier uit het spoor dreigt te lopen.

Is dit op waardige wijze redden van mensenlevens? Of ontaardt onderzoekingsdrang in vivisectie: niet alleen op dieren, wat al erg genoeg is, maar nu ook op mensen?

Mensen die in noodsituaties verkeren zijn vaak weerloos en niet in staat beslissingen te nemen, waarop ze veelal niet voorbereid zijn.

Als ik zo’n bericht lees, kan ik niet laten me voor te stellen dat ik, of een van de mijnen, in een dergelijke situatie zouden verkeren. Er komen dan een aantal gedachten bij me op.

Niet alleen dat ik vivisectie een mensonwaardig bedrijf vind, maar de uitstervende mensapen staan me zeer na. Hun argwanende, vertwijfelde ogen kijken me door de tralies van Artis net zo tragisch aan als ik me voel, wanneer ik met de wereldproblemen in het reine tracht te komen. Zou ik mijn hart aan zo’n aap willen afstaan? Uitgesloten. Zou ik mijn hart voor een medemens willen geven? Niet als ik daarvoor sterven moest.

Blijft ter overweging het gebruik van organen na de dood. Ook daar heb ik (overwegend emotionele) bezwaren tegen, hetgeen niet uitsluit dat ik het kan waarderen als anderen hier anders over denken. Slechts in het geval dat er een persoonlijke relatie zou bestaan tussen alle betrokken mensen (de „belanghebbenden”), zou ik dat over-

wegen en waarschijnlijk snel overtuigd zijn.

Verder denk ik: als ik nu, morgen, zou sterven, zouden mijn kinderen dan bedroefd zijn dan wanneer hetzelfde pas over een aantal jaren voorvalt?

Zou ik mij makkelijker met het einde verzoenen wanneer het op het laatste nippertje nog wat uitgesteld zou worden? Uit ervaring weet ik dat inzichten hierin erg afhankelijk zijn van min of meer toevallige omstandigheden. Ik denk inderdaad, dat ik liever dood zou zijn, dan dat ik zo met me liet knutselen. In mijn lijf geen baviaan: uit eerbied voor het leven van mijzelf én uit eerbied voor het leven van het dier.

Betekent eerbied voor het leven niet automatisch: eerbied voor de dood?

Bussum Frans Engel-Hoogeboom

Naschrift red.: steeds meer komt het probleem naar voren, dat men moet kiezen tussen twee levens. Een gezonde aap of een doodziek mens; als één je dan?

Als je voor de prijs van één open-hartoperatie 100 lepra-patiënten kunt genezen, wat kies je dan? Ik hoop iemand te vinden, die in de komende maanden gelegenheid heeft om de ethische problemen rond deze en soortgelijke moeilijke keuzen-tussenlevens (nierdialyse bijv.) voor ons blad te bespreken.